
WSCHODNI ROCZNIK HUMANISTYCZNY
TOM XX (2023), №4
s. 7-28
doi: 10.36121/slsp.20.2023.4.007

Beata Surmacz, ORCID 0000 -0002-7791-0040
(Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej)
Tomasz Sępniewski, ORCID 0000-0002-4581-5145
(Katolicki Uniwersytet Lubelski)
Konrad Pawłowski, ORCID 0000-0003-4095-5963
(Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej)
Dorota Litwin-Lewandowska, ORCID 0000-0002-6354-8570
(Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej)

Kierunki geograficzne polityki zagranicznej Polski w XXI wieku*

Streszczenie: Artykuł prezentuje wyniki badań prowadzonych w ramach projektu badawczego „Spory o politykę zagraniczną Polski w XXI wieku. Interpretacje racji stanu” Celem artykułu jest analiza postulatów programowych oraz aktywności dyplomatycznej prezydentów oraz rządów RP wobec Federacji Rosyjskiej, Ukrainy, Białorusi oraz państw Kaukazu Południowego w latach 2001-2019 oraz diagnoza zasadniczych różnic zarówno w poglądach i deklaracjach kolejnych koalicji rządowych oraz prezydentów, jak i ich aktywności dyplomatycznej wobec tych państw. W analizowanym okresie władzę sprawowały cztery koalicje rządowe: 1) lewicowo-ludowcowa – SLD i PSL (2001-2005); 2) prawicowa – PiS, Samoobrona, LPR (2005-2007; część kadencji rząd mniejszościowy PiS); 3) liberalno-ludowcowa – PO i PSL (2007-2015); 4) Zjednoczonej Prawicy – koalicja partii prawicowych skupiona wokół PiS (2015-2019). Funkcję prezydenta RP sprawowali kolejno Aleksander Kwaśniewski (druga kadencja 2000-2005) – wywodzący się i popierany przez SLD; Lech Kaczyński (2005-2010) – wywodzący się i popierany przez PiS; Bronisław Komorowski (2010-2015) – wywodzący się i popierany przez PO; Andrzej Duda (2015- obecnie) – wywodzący się i popierany przez PiS. Dla wszystkich rządów w Polsce w latach 2001-2019 polityka wschodnia stanowiła jeden z ważniejszych wymiarów polityki zagranicznej państwa. Wszystkie zgadzały się, że wspieranie stabilności, demokracji, transformacji, modernizacji, a przede wszystkim euro-

---

* Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach projektu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa” nr projektu NdS/529077/2021/2021 kwota dofinansowania 1 094 474,00 całkowita wartość projektu 1 094 474,00.

atlantyckich aspiracji wschodnich sąsiadów należy do podstawowych zadań polityki zagranicznej Polski. Różniły się natomiast zarówno co do priorytetów geograficznych w polityce wschodniej, jak i instrumentów prowadzenia tej polityki. W realizacji polityki wschodniej należy zwrócić również uwagę na szczególną rolę i aktywność prezydentów RP, zwłaszcza w aspekcie stosunków z Ukrainą i państwami Kaukazu Południowego (przede wszystkim Gruzją). Można wręcz stwierdzić, że polityka Polski na tych dwóch kierunkach była domeną prezydentów.

Słowa kluczowe: polityka zagraniczna Polski, polskie partie polityczne, NATO, UE, Ukraina, Rosja, Kaukaz Południowy.

Geographic Orientations of Poland's Foreign Policy in the 21st Century

Annotation: This paper delves into the analysis of diplomatic endeavors within distinct political epochs in Poland spanning from 2001 to 2015. The initial section of our investigation provides an exposition of the overarching conditions that molded Poland's foreign policy during the 1990s and the early 21st century. Subsequently, our inquiry scrutinizes the key actors of interest, including governments and presidents who exerted substantial influence over Polish foreign policy across various time frames. The subsequent phase of our investigation comprehensively discusses our central focus, which pertains to the specific directions of diplomatic activities undertaken by these entities during the distinct periods under consideration. The following coalitions and presidents underwent rigorous examination: 1) The Left - The Democratic Left Alliance (SLD) party held government from 2001 to 2005. Until 2003, it governed with a majority, in a coalition with the Polish People's Party (PSL) and the Labor Union. From 2003 onward, it operated as a minority government with the support of certain leftist factions. 2) Law and Justice (PiS) governed from 2005 to 2007. From 2006 to 2007, it formed a coalition with the Self-Defense of the Republic of Poland (Samoobrona RP) and the League of Polish Families. Before 2006 and during the late period of 2007, it functioned as a minority government. 3) Civic Platform (PO) held sway from 2007 to 2015, forming a coalition government with the Polish People's Party. 4) The United Right Coalition 2015-2022. Importantly, throughout the entire period from 2001 to 2019, encompassing leftist-populist, right-wing, and liberal governments, Eastern policy constituted an integral facet of Poland's foreign policy. All these administrations were unanimous in their commitment to the fundamental objectives of promoting stability, democracy, transformation, modernization, and, above all, nurturing the Euro-Atlantic aspirations of their Eastern neighbors. However, disparities emerged regarding both the geographical priorities within Eastern policy and the strategies employed to advance these policy objectives. This analysis underscores the dynamic and adaptive character of Poland's foreign policy during this period, where it exhibited an ability to respond to changing global conditions. Both the ruling parties and presidents were resolute in their pursuit of core foreign policy objectives, which encompassed the promotion of democracy, integration with Western institutions, and support for their Eastern neighbors. Nonetheless, the unfolding of international events and domestic conditions introduced unpredictability into the realization of these objectives. In conclusion, this analysis of programmatic postulates and diplomatic activities conducted by coalition governments and presidents in Poland from 2001 to 2019 concerning Russia, Ukraine, Belarus, and South Caucasus countries elucidates the intricacy and diversity characterizing Polish foreign policy during this timeframe.

Keywords: Poland's foreign policy, Polish political parties, NATO, EU, Ukraine, Russia, South Caucasus.

Wprowadzenie

Położenie geopolityczne Polski zawsze traktowane było jako ważne uwarunkowanie polityki wschodniej. Odczytywano je jako przesłankę polskiego zaangażowania na Wschodzie. Pojawiały się nawet głosy, iż powodem historycznych klęsk Polski był „brak mądrej i dalekowzrocznej polityki wschodniej”¹. Wraz z wejściem Polski do NATO w 1999 roku, poprzedzonym otwarciem rokowań akcesyjnych z UE w marcu 1998 roku, rozpoczął się nowy etap w polskiej polityce wschodniej. Ta zasadnicza zmiana uwarunkowań stworzyła nowe – jak się wydawało – bardziej korzystne warunki do realizacji głównych celów polityki wschodniej. Jako państwo mocno zakorzenione w zachodnich strukturach, bezpieczne i stabilne Polska mogła pozwolić sobie wreszcie na śmielszą i ambitniejszą politykę. Jej priorytetem, obok ustanowienia dobrosąsiedzkich stosunków z państwami Europy Wschodniej zapewniających poczucie bezpieczeństwa i realizację interesów gospodarczych, uczyniono utrwalanie niezawisłości państw powstałych po rozpadzie ZSRR, połączone z kształtowaniem proeuropejskiej orientacji w ich polityce wewnętrznej i zagranicznej, łącznie z perspektywą członkostwa, a także ułożenie partnerskich stosunków z Rosją.

Artykuł prezentuje wyniki badań prowadzonych w ramach projektu badawczego „Spory o politykę zagraniczną Polski w XXI wieku. Interpretacje racji stanu”. Celem artykułu jest analiza postulatów programowych oraz aktywności dyplomatycznej prezydentów oraz rządów RP wobec Federacji Rosyjskiej, Ukrainy, Białorusi oraz państw Kaukazu Południowego w latach 2001-2019 oraz diagnoza zasadniczych różnic zarówno w poglądach i deklaracjach kolejnych koalicji rządowych oraz prezydentów, jak i ich aktywności dyplomatycznej wobec tych państw. W związku z tym podstawową metodą badawczą stosowaną w pracy jest analiza porównawcza.

W analizowanym okresie władzę sprawowały cztery koalicje rządowe: 1) lewicowa -SLD tworzyła rząd w latach 2001-2005 (do 2003 większościowy, koalicyjny z PSL i Unią Pracy; od 2003 rząd mniejszościowy wraz z niektórymi ugrupowaniami lewicowymi); 2) prawicowa - PiS 2005-2007 (od 2006 do 2007 w koalicji z Samoobroną RP i Ligą Polskich Rodzin, a do 2006 i w schyłkowym okresie w 2007 roku rząd mniejszościowy); 3) liberalna - PO 2007-2015 (Platforma Obywatelska wspólnie z Polskim Stronnictwem Ludowym tworzyła koalicję rządową); 4) Zjednoczonej Prawicy 2015-2019 - Prawo i Sprawiedliwość wraz z Solidarną Polską i Porozumieniem J. Gowina. Funkcję prezydenta RP sprawowali kolejno Aleksander Kwaśniewski (druga kadencja 2000-2005) – wywodzący się i popierany przez SLD; Lech Kaczyński (2005-2010) – wywodzący się i popierany przez PiS; Bronisław Komorowski (2010-2015) – wywodzący się i popierany przez PO; Andrzej Duda (2015- obecnie) – wywodzący się i popierany przez PiS. Zestawiając kadencje poszczególnych koalicji rządowych i prezydentów, łatwo zauważyć, iż w latach 2001-2019 bardzo rzadko występowała sytuacja kohabitacji (2007-2010 i krótki okres w 2015 roku). Przez większość analizowanego okresu prezydent i rząd pochodzili z tych samych obozów politycznych, co pozwala przyjąć założenie, że dzielili te same postulaty programowe odnośnie do polityki zagranicznej.

Artykuł opiera się przede wszystkim na analizie oficjalnych oświadczeń rządów w zakresie polityki zagranicznej, zawartych w exposé kolejnych premierów oraz Informacjach o zadaniach polskiej polityki zagranicznej, składanych dorocznie przez mi-

¹ J. Mieroszewski, *Final klasycznej Europy*, Lublin 1997, s. 31.

nistrów spraw zagranicznych, a także analizie aktywności dyplomatycznej prezydentów, premierów i ministrów spraw zagranicznych wobec Federacji Rosyjskiej, Ukrainy, Białorusi oraz państw Kaukazu Południowego (Armenia, Azerbejdżan, Gruzja). W tym zakresie wykorzystano przede wszystkim strony internetowe prezydenta, Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz Roczniki Polskiej Polityki Zagranicznej.

1. Polityka wschodnia koalicji SLD-PSL-UP (2001-2005)

W okresie rządów koalicji SLD, UP i PSL (w latach 2003-2005 koalicja SLD i UP) polityka zagraniczna, zwłaszcza jej wymiar wschodni, była kształtowana przez rząd, ale również w bardzo znaczącym stopniu przez prezydenta Aleksandra Kwaśniewskiego².

W *Raporcie otwarcia* z 2001 roku krytyce poddano dwa obszary polityki zagranicznej strategię integracyjną oraz politykę wobec Rosji, zwłaszcza w zakresie polityki gospodarczej: „zastany stan stosunków gospodarczych Polski z Federacją Rosyjską jest zły i wymaga w interesie polskim zmiany”³. Dostrzegano również, że stosunki polityczne Polski z Federacją Rosyjską były generalnie gorsze niż stosunki z Rosją innych państw Unii Europejskiej. W exposé premier L. Miller za najważniejsze cele polityki wschodniej uznał: wzmocnienie aktywnej roli Polski w Europie Środkowej i Wschodniej, pogłębienie dialogu z Rosją na najwyższym szczeblu oraz poprawę stosunków gospodarczych ze Wschodem. W stosunku do Ukrainy wyraził poparcie polityki ukraińskiej ukierunkowanej na zachodnich partnerów i Polskę, a także podkreślił konieczność profilowania europejskiej tożsamości Ukrainy. Wyraził niedosyt ze stanu stosunków Polski z Białorusią oraz zapowiedział szukanie kontaktów i zacieśnianie kontaktów międzyludzkich. W exposé nie było odniesienia do państw kaukaskich, w tym Gruzji⁴.

Naszkicowana w exposé premiera koncepcja polityki wschodniej była bardziej rozwijana w corocznych Informacjach ministra spraw zagranicznych na temat stanu i zadań polityki zagranicznej państwa⁵. Zakładała przede wszystkim intensyfikację polityki Polski we wschodnim sąsiedztwie i odgrywanie przez Polskę roli adwokata regionu na forum instytucji świata zachodniego. Intensyfikacja miała przebiegać dwutorowo: zarówno poprzez wzmocnienie stosunków bilateralnych, jak i za pośrednictwem Unii Europejskiej. Dotyczyło to zarówno relacji z Rosją, jak i pozostałymi sąsiadami. Lewica wspierała ustanowienie partnerstwa strategicznego NATO-Rosja, a także wszelkie formy dialogu pomiędzy Rosją a UE. Wysunęła również koncepcję utworzenia wschodniego wymiaru Unii, opowiadając się za jasnym określeniem perspektywy członkostwa dla państw Europy Wschodniej, zwłaszcza Ukrainy. W relacjach z Białorusią podkreślano zasadę dobrosąsiedztwa, umacniania jej niezawisło-

² Kompleksowy przegląd poglądów lewicy na temat polityki wschodniej w XXI w. zob. K. Trembicka, Lewica o polskiej polityce wschodniej w XXI wieku, „Przegląd Sejmowy” 2023, nr 1, s. 95-124.

³ Polska polityka zagraniczna w 2001 roku. W poszukiwaniu nowych możliwości, „Rocznik Strategiczny 2001/2002”, s. 382.

⁴ Exposé premiera Leszka Millera z 25 października 2001 r., [https://orka2.sejm.gov.pl/Stenogramy4.nsf/0/D865557E0302691CC125896700454987/\\$file/002.pdf](https://orka2.sejm.gov.pl/Stenogramy4.nsf/0/D865557E0302691CC125896700454987/$file/002.pdf)

⁵ W okresie 2001-2005 ministrami spraw zagranicznych byli Włodzimierz Cimoszewicz (19.10.2001-5.01.2005) i Adam Daniel Rotfeld (5.01.2005-31.10.2005).

ści i podmiotowości w stosunkach międzynarodowych, a także wspierania struktur społeczeństwa obywatelskiego. Lewica popierała restrykcje UE wobec białoruskiego kierownictwa, ale postulowała utrzymywanie stosunków na niższych szczeblach politycznych⁶.

W oficjalnych dokumentach programowych, wystąpieniach premiera czy ministra spraw zagranicznych nie znajdują się odniesienia do trzech państw kaukaskich (Armenia, Azerbejdżan, Gruzja). Świadczy to o tym, że nie były one istotne w polityce zagranicznej lewicy. Region Kaukazu jest wymieniany jedynie, wraz z Naddniestrzem i Zakaukaziem, jako obszar utrzymujących się od lat konfliktów wraz z nadzieją na postęp w ich rozwiązywaniu, przede wszystkim z udziałem organizacji międzynarodowych.

Porównując postulaty programowe z aktywnością prezydenta i rządu w latach 2001-2005 można sformułować kilka wniosków.

Po pierwsze, nastąpiła rzeczywista intensyfikacja stosunków z Federacją Rosyjską na najwyższym szczeblu: pięć wizyt prezydenta Kwaśniewskiego w FR, dwie wizyty prezydenta Putina w Polsce; trzy wizyty premiera Millera w Federacji Rosyjskiej oraz jedna wizyta premiera Rosji w Polsce; po dwie wzajemne wizyty ministrów spraw zagranicznych. W okresie rządów Lewicy powołano do życia kilka instytucji dialogu: Komitet Strategii Współpracy; Forum Dialogu Polsko-Rosyjskiego czy Polsko-Rosyjską Grupę ds. Trudnych. Wzmożenie dwustronnych kontaktów politycznych trudno było jednak określić mianem przełomu, ponieważ zasadnicze problemy w stosunkach polsko-rosyjskich pozostały nierozwiązane. Przede wszystkim był to brak postępów w rozwiązywaniu tzw. spraw trudnych, a nawet regres (brak odszkodowań dla obywateli Polski represjonowanych w b. ZSRR, brak uznania mordu katyńskiego za akt ludobójstwa i odmowa ścigania sprawców, utajnienie 2/3 tomów akt śledztwa). „Schłodzenie” kontaktów nastąpiło w 2004 i 2005 roku. Co prawda, prezydent Kwaśniewski złożył wizytę w Moskwie na uroczystościach z okazji 60. rocznicy zakończenia II wojny światowej (wizyta bardzo krytykowana: prezydent usadzony w tylnym rzędzie, wypowiedzi prezydenta Putina nieprzyjazne wobec Polski), a prezydent Putin był w Polsce na obchodach wyzwolenia Auschwitz-Birkenau (rozmowa prezydentów jedynie podczas przejazdu z Krakowa do Oświęcimia), to rosnące zaangażowanie władz Polski we wspieranie prozachodniego kierunku w polityce Ukrainy i Gruzji powodowało poważny konflikt interesów. Ponadto cele ekonomiczne i geopolityczne Rosji w relacjach z UE w wielu punktach uderzały w interesy Polski (gazociąg północny, dzielenie państw UE na stare i nowe, próby przejścia infrastruktury energetycznej w nowych państwach UE).

Po drugie, najbardziej intensywne kontakty w latach 2001-2005 były utrzymywane z Ukrainą. Wiodącą rolę na tym kierunku zdecydowanie odgrywał prezydent

---

⁶ Informacja ministra spraw zagranicznych o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski, 14 marca 2002 r., [https://orka2.sejm.gov.pl/Stenogramy4.nsf/0/603FC41E1760289DC12589670045499B/\\$file/016.pdf](https://orka2.sejm.gov.pl/Stenogramy4.nsf/0/603FC41E1760289DC12589670045499B/$file/016.pdf); Informacja rządu na temat polskiej polityki zagranicznej w 2003 roku, 22 stycznia 2003, [https://orka2.sejm.gov.pl/Stenogramy4.nsf/0/16ABED7D7B4899B7C1258967004549DA/\\$file/040.pdf](https://orka2.sejm.gov.pl/Stenogramy4.nsf/0/16ABED7D7B4899B7C1258967004549DA/$file/040.pdf); Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2004 roku, 21 stycznia 2004, [https://orka2.sejm.gov.pl/Stenogramy4.nsf/0/C23876300B5037B1C125896700454A19/\\$file/067.pdf](https://orka2.sejm.gov.pl/Stenogramy4.nsf/0/C23876300B5037B1C125896700454A19/$file/067.pdf); Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2005 roku, 21 stycznia 2005, [https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter.nsf/0/ABB149D0D342C66DC1256F9000707755/\\$file/96-cksiadzka.pdf](https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter.nsf/0/ABB149D0D342C66DC1256F9000707755/$file/96-cksiadzka.pdf)

Kwaśniewski: 14 wizyt na Ukrainie i 8 wizyt ukraińskich prezydentów w Polsce. Zarówno premierzy (L. Miller, M. Belka), jak i ministrowie spraw zagranicznych (W. Cimoszewicz, A.D. Rotfeld) utrzymywali znacznie bardziej ograniczone kontakty ze swoimi odpowiednikami na Ukrainie. Aktywność prezydenta Kwaśniewskiego doprowadziła do podpisania umowy o partnerstwie strategicznym Polski i Ukrainy, pozwoliła wypracować formułę pojednania polsko-ukraińskiego (deklaracje w 60. rocznicę zbrodni na Wołyniu przyjęte przez parlamenty obu państw, wspólne obchody 60-lecia tragedii, otwarcie Cmentarza Orłąt Lwowskich), czy wreszcie odegrać jedną z ważniejszych ról podczas pomarańczowej rewolucji. Należy przy tym zaznaczyć, że nie tylko obóz rządzący, ale cała polska scena polityczna jednoznacznie wsparła pomarańczową rewolucję na Ukrainie oraz siły skupione wokół W. Juszczewki.

Po trzecie, stosunki z Białorusią utrzymywane były na poziomie roboczym, na niższym szczeblu politycznym. Kontakty na wyższym szczeblu politycznym były incydentalne: wizyta premiera Millera na obchodach rocznicy bitwy pod Lenino, jedna wizyta w Polsce ministra spraw zagranicznych Białorusi, a także konsultacje polityczne na poziomie wiceministrów spraw zagranicznych. Dodać należy także spotkania ministrów spraw zagranicznych na forum OBWE. Rząd Polski próbował godzić dwa różne cele – z jednej strony demonstrację dezaprobaty dla formy rządów prezydenta Łukaszenki, z drugiej rozwój współpracy gospodarczej i kulturalnej, przy zachowaniu kontaktów politycznych na szczeblu rządowym. Z jednej strony w pełni akceptował politykę Unii Europejskiej wobec Mińska, z drugiej zaś dążył do możliwego odmrożenia stosunków w imię dobrego sąsiedztwa (np. Polska nie przyłączyła się do sankcji Zachodu, ogłoszonych w listopadzie 2002 roku)⁷.

Po czwarte, w okresie rządów Lewicy żaden wyższy rangą członek rządu (premier, wicepremier, minister spraw zagranicznych) nie złożył wizyty w Armenii, Azerbejdżanie czy Gruzji. W 2001 roku Armenię i Gruzję odwiedził z oficjalnymi wizytami prezydent A. Kwaśniewski. W rozmowie z prezydentem Armenii złożył propozycję przyjęcia przez Polskę roli rzecznika państw Południowego Kaukazu w organizacjach międzynarodowych, co wpisywało się w deklarowaną przez Lewicę rolę Polski jako adwokata państw wschodnioeuropejskich. Dodać należy, że misja dyplomatyczna RP w Armenii została utworzona w 2000 roku, natomiast pierwszy ambasador rozpoczął swoje urzędowanie dopiero w 2003 roku. Relacje polityczne na wysokim szczeblu z Azerbejdżanem właściwie nie istniały do 2005 roku, kiedy doszło do wizyty najpierw przewodniczącego parlamentu, a następnie prezydenta Azerbejdżanu. Kontakty z Gruzją nieco „ożywiły się” po rewolucji róż w 2003 roku. W 2004 roku wizyty w Polsce złożyli nowo wybrany prezydent Michel Saakaszwili oraz minister spraw zagranicznych Gruzji⁸.

⁷ Obszerne omówienie stosunków polsko-białoruskich zob. *Stosunki polsko-białoruskie w 25 lat po podpisaniu Traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy*, red. A. Daniluk, J. Hofmokl, J. Nadolska, Warszawa 2018.

⁸ Obszerne omówienie relacji Polski z Armenią, Azerbejdżanem i Gruzją zob. K. Gomółka, I. Borucińska-Dereszkiewicz, *Stosunki Polski z Armenią, Azerbejdżanem i Gruzją na przełomie XX i XXI wieku*, Toruń 2015.

2. Polityka wschodnia koalicji PiS-Samoobrona-LPR (2005-2007)

Wygrana w wyborach 2005 roku Prawa i Sprawiedliwości, a przede wszystkim sukces Lecha Kaczyńskiego w wyborach prezydenckich przyniosły zmiany w polityce wschodniej Polski. W exposé z 2005 roku, premier Kazimierz Marcinkiewicz wyraził jedynie żywotne zainteresowanie nowego rządu stabilizacją za wschodnią granicą gwarantowaną przede wszystkim przez demokrację i wolny rynek i zadeklarował kontynuację wspierania naszych wschodnich partnerów i społeczeństwa w dziele reform, w budowie struktur demokratycznego państwa prawa i społeczeństwa obywatelskiego. W odróżnieniu do swoich poprzedników, nie odnosił się bardziej szczegółowo do relacji z Rosją czy partnerstwa z Ukrainą⁹.

Poparcie dla ruchów demokratycznych na Wschodzie zadeklarował również w exposé z 2006 premier Jarosław Kaczyński, jednakże zaprezentował bardziej pragmatyczne podejście zaznaczając, iż „nie chcemy tego poparcia przeciwstawiać dążeniu do poprawy stosunków”. Wyraźnie też opowiedział się za rozszerzeniem Unii Europejskiej o Ukrainę. W stosunku do Rosji postulował cierpliwość, brak hysterii, prognozując, iż procesy, które będą prowadziły do zaakceptowania przez Rosję Polski jako ważnego podmiotu europejskiego i ważnego partnera będą prawdopodobnie długotrwałe¹⁰.

Minister Stefan Meller w Informacji o zadaniach polityki zagranicznej przedstawionej w 2006 roku podkreślił, że stronie polskiej najbardziej zależy na tym, by relacje z Rosją były normalne, partnerskie, czerpiące ze sprawdzonych dotychczasowych doświadczeń, zwłaszcza w sferze współpracy gospodarczej. Jak stwierdził, nie istnieją żadne obiektywne uwarunkowania i przesłanki, które przeszkadzałyby dobrosąsiedzkiej współpracy, opartej na racjonalnie formułowanych interesach państwowych. Była to więc wypowiedź ostrożnie sugerująca chęć utrzymania poprawnych i pragmatycznych stosunków z Rosją.

W odniesieniu do Ukrainy minister zadeklarował wolę rządu polskiego do wspierania narodu ukraińskiego na drodze do nowoczesności i demokracji, aczkolwiek zauważył, że droga ta jest trudna i pełna zawirowań. Ukraina w wystąpieniu ministra była wymieniona aż siedmiokrotnie, co niewątpliwie świadczyło o nadaniu polityce wobec Ukrainy charakteru priorytetowego. Stosunki z Białorusią uzależnił od rozwoju sytuacji wewnątrz tego kraju (jakości wyborów prezydenckich), od tego, na ile panujący tam reżim o wyraźnie niedemokratycznym obliczu nadal podważać będzie prawa człowieka i obywatela. Sceptycznie odniósł się do możliwości powrotu do pełnowartościowych stosunków politycznych między Białorusią a Polską, zwłaszcza na najwyższym szczeblu. Jednocześnie zadeklarował wolę utrzymywania uzasadnionych pragmatyczną potrzebą kontaktów międzyresortowych, współpracy gospodarczej, kulturalnej i społecznej.¹¹

Minister Anna Fotyga w Informacji w 2007 roku przedstawiła dosyć wyważo-

⁹ Exposé premiera Kazimierza Marcinkiewicza przedstawione w Sejmie 10 stycznia 2005 roku, [https://orka.sejm.gov.pl/StenoInter5.nsf/0/D9015DC1EFCA07CDC12570BB003483D0/\\$file/02-bk-siazka.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/StenoInter5.nsf/0/D9015DC1EFCA07CDC12570BB003483D0/$file/02-bk-siazka.pdf).

¹⁰ Exposé premiera Jarosława Kaczyńskiego przedstawione w Sejmie 19 lipca 2006 roku, [https://orka.sejm.gov.pl/StenoInter5.nsf/0/02457252459CD2CCC12571B10004D596/\\$file/22_b_ksiazka.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/StenoInter5.nsf/0/02457252459CD2CCC12571B10004D596/$file/22_b_ksiazka.pdf).

¹¹ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2006 roku, 15 lutego 2006, [https://orka.sejm.gov.pl/StenoInter5.nsf/0/BBCD6CFDF900744CC1257116007E44EC/\\$file/10_a_ksiazka.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/StenoInter5.nsf/0/BBCD6CFDF900744CC1257116007E44EC/$file/10_a_ksiazka.pdf).

ne stwierdzenia dotyczące Rosji: „Stosunki z Rosją pozostają w centrum naszej uwagi. Zależy nam na umocnieniu tradycyjnych historycznych i kulturowych więzi łączących społeczeństwa obu krajów. Zdajemy sobie zarazem sprawę, że stosunki polsko-rosyjskie niestety nie odpowiadają naszym aspiracjom i oczekiwaniom. Jesteśmy świadomi, że ich poprawa wymaga, tak jak to powiedział w swoim exposé pan premier Jarosław Kaczyński, cierpliwości oraz spojrzenia długofalowego”. Zadeklarowała również wolę rozwijania stosunków gospodarczych i handlowych oraz wspieranie współpracy polskich samorządów z rosyjskimi regionami. Ukraina została określona jako partner strategiczny. Kwestia białoruska była jedynie wzmiankowana, deklarowano wolę wspierania demokratycznych dążeń. Po raz pierwszy w zadaniach polskiej polityki zagranicznej zostały silnie zaakcentowane stosunki z Gruzją jako jeden z najważniejszych wektorów polityki zagranicznej Polski, a także relacje z Azerbejdżanem w kontekście surowców energetycznych. Podkreślona została również wola rządu do wspierania Gruzji, Azerbejdżanu i Armenii w ich aspiracjach europejskich, a także chęć mocniejszego zaangażowania Unii Europejskiej w państwach Kaukazu Południowego¹².

W koncepcji polityki wschodniej PiS centralne miejsce wyznaczono stosunkom z Ukrainą (współpraca z Ukrainą była celem strategicznym). Innym ważnym wymiarem było zacieśnienie współpracy z Gruzją i Azerbejdżanem. Głównym celem tego projektu było wzmocnienie bezpieczeństwa energetycznego Polski względem Rosji poprzez uniezależnienie polskiej gospodarki od dostaw surowców energetycznych sprowadzanych z Rosji. Rosja natomiast jawiła się jako największe zagrożenie dla suwerenności Polski przede wszystkim w zakresie bezpieczeństwa energetycznego.

Porównując postulaty programowe z aktywnością prezydenta i rządu w latach 2005-2007 można sformułować kilka wniosków.

Po pierwsze w stosunkach z Federacją Rosyjską na początku 2006 roku nastąpiły pewne kurtuazyjne gesty dyplomatyczne ze strony obu prezydentów (prezydent Kaczyński: Rosja krajem o szczególnym znaczeniu dla Polski; prezydent Putin: Rosja odnosi się do Polski z szacunkiem, wezwanie do przezwyciężenia nieufności); odbyła się wizyta doradcy Putina Jastrzębskiego (przekazanie osobistego listu od Putina z intencją poprawy relacji); pojawiły się pewne przejawy normalizacji w stosunkach dyplomatycznych (obsadzenie stanowisk ambasadorskich). W okresie rządu koalicji nie doszło do spotkania na szczęblu premierów, natomiast dwukrotnie spotkali się ministrowie spraw zagranicznych. Prezydent Kaczyński nie chciał złożyć wizyty w Moskwie, argumentując, że w polsko-rosyjskich wizytach na najwyższym szczęblu zdecydowanie częściej wizyty w Rosji składali politycy polscy niż politycy rosyjscy w Polsce. Sugerował spotkanie z prezydentem Putinem, ale w jakimś państwie trzecim. Strona rosyjska zasugerowała Mińsk, stolicę Białorusi, co zdecydowanie zostało odrzucone przez stronę polską. Najważniejsze kwestie sporne pozostawały nierozwiązane: kwestie historyczne, różnice w podejściu do różnych kwestii międzynarodowych (polska krytyka rosyjskich sankcji wobec Gruzji; negatywna ocena Nord Stream 1; negatywne stanowisko Rosji wobec możliwości instalacji w Polsce elementów amerykańskiego systemu obrony przeciwrakietowej), a przede wszystkim utrzymywanie przez Rosję zakazu importu polskiego mięsa, jego przetworów

¹² Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2007 roku, 11 maja 2007, [https://orka.sejm.gov.pl/StenoInter5.nsf/0/F46789E275E31E43C12572D8006E1D11/\\$fil/e/41_d_ksiazka.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/StenoInter5.nsf/0/F46789E275E31E43C12572D8006E1D11/$fil/e/41_d_ksiazka.pdf).

i produkcji roślinnej i spowodowane tym zablokowanie przez Polskę negocjacji nowego porozumienia UE-Rosja. Skutkowało to najpierw załamaniem poprawy klimatu w relacjach polsko-rosyjskich, a następnie głębokim kryzysem i brakiem kontaktów bilateralnych. W związku z tym rząd PiS dążył do realizacji stosunków z Rosją nie w relacjach bilateralnych, lecz przede wszystkim za pośrednictwem struktur UE.

Po drugie, polityka wobec Ukrainy nie uległa zasadniczym zmianom w porównaniu do polityki rządu Lewicy (należy zauważyć, że PiS nie krytykował ukraińskiej polityki poprzedników). Ukraina w expose ministra Mellera była zdecydowanie najczęściej wymienianym państwem, zarówno w kontekście relacji bilateralnych (strategiczne partnerstwo), jak i integracji europejskiej (perspektywa członkostwa). Wysoka była także aktywność w zakresie wzajemnych wizyt: prezydenci spotykali się 11 razy, premierzy i ministrowie spraw zagranicznych po 5 razy. Niemniej prezydent Kaczyński nie prezentował tak „ukrainofilskiej” postawy jak jego poprzednik, ale raczej był zwolennikiem bardziej realistycznej wersji strategicznego partnerstwa. Tym bardziej, że w 2007 roku warunki prowadzenia wobec Ukrainy skutecznych działań, mających wzmocnić ukraińską demokrację i proces integracji europejskiej nie były tak korzystne, jak w poprzednich latach. Było to spowodowane złożoną sytuacją polityczną na Ukrainie, ale również sprawami wewnętrznymi Polski (rozpad koalicji rządzącej, kampania wyborcza do Sejmu i Senatu, proces tworzenia nowego rządu).

Po trzecie, kontakty polityczne z Białorusią urwały się jeszcze w 2004 roku, po zaangażowaniu Polski w kolorowe rewolucje w Gruzji i na Ukrainie. Kryzys wokół Związku Polaków na Białorusi sprawił, że stosunki polsko-białoruskie znalazły się w jeszcze większym impasie. Wygrana Prawa i Sprawiedliwości w wyborach parlamentarnych i prezydenckich w 2005 roku nie przyniosła zauważalnej zmiany w relacjach dwustronnych. W okresie 2005-2007 nie doszło do żadnych kontaktów politycznych na wysokim szczeblu, a stosunki dyplomatyczne Polski z Białorusią, podobnie jak innych państw Unii Europejskiej, ograniczały się do niższego szczebla podsekretarzy stanu.

Po czwarte, istotne miejsce w polityce zagranicznej zajęły państwa Kaukazu Południowego: Gruzja, Azerbejdżan i Armenia. Szczególna wrażliwość na polityczne działania Rosji, chęć ograniczenia obszaru jej geopolitycznych wpływów sprawiła, że niezwykle uprzywilejowane miejsce w polityce zagranicznej rządu PiS zyskała Gruzja. W latach 2005-2007 prezydent Kaczyński był dwukrotnie w Gruzji oraz przyjął 4 wizyty prezydenta Saakaszwilego. Dwukrotnie w Gruzji składali wizyty wicepremierzy rządu polskiego oraz minister spraw zagranicznych. Niewątpliwie jednak kierunek gruziński stał się domeną prezydenta. Wyraźnej intensyfikacji uległy kontakty w Azerbejdżanie, przede wszystkim ze względu na kwestie energetyczne (ożywienie projektu połączenia kaspjskich złóż ropociągami biegnącym do polskich rafinerii). W latach 2005-2007 prezydenci Polski i Azerbejdżanu spotykali się dwukrotnie, wizyty w tym państwie składali również premier i minister spraw zagranicznych. Mniejsze zainteresowanie wykazywano względem Armenii. Kwestia bezpieczeństwa energetycznego determinowała intensyfikację współpracy z państwami GUAM. Krokiem w realizacji tego celu był m.in. tzw. Szczyt Krakowski, czyli zorganizowane w maju 2007 roku spotkanie prezydentów Litwy, Ukrainy, Azerbejdżanu oraz Gruzji, a także przedstawiciela rządu Kazachstanu.

3. Polityka wschodnia koalicji PO-PSL (2007-2015)

W wyniku wyborów parlamentarnych w październiku 2007 roku władze w Polsce objął rząd koalicji PO-PSL, z premierem Donaldem Tuskiem. W exposé Donalda Tuska polityka wschodnia nie zajmowała pozycji kluczowej. Stosunki z Ukrainą, Rosją i Białorusią zostały wymienione w dalszej kolejności. Zapowiedziano jednak istotne zmiany w polityce wobec wschodnich sąsiadów: „chcemy dialogu z Rosją, taką, jaką ona jest. Brak dialogu nie służy ani Polsce, ani Rosji. Psuje interesy i reputację obu krajów na arenie międzynarodowej. Dlatego jestem przekonany, że czas na dobrą zmianę w tej kwestii właśnie nadszedł”. W odniesieniu do Ukrainy premier stwierdził, iż rząd będzie niezmiennie wspierał prozachodnie aspiracje Ukrainy, a przyszłość Ukrainy powinna być kluczowym elementem wymiaru wschodniego i polityki sąsiedztwa Unii Europejskiej. Za główne zadanie polityki zagranicznej Polski wobec Białorusi uznał przekonanie wszystkich kręgów politycznych w tym kraju, że warto postawić na demokrację. Ponadto wyraźnie podkreślił ambicje polskich władz do współkształtowania wymiaru wschodniego Unii Europejskiej¹³. Zwrócić należy uwagę na omówienie przez premiera stosunków z Rosją przed Ukrainą a także swoistą deklarację gotowości do dialogu z władzami Białorusi, a nie tylko z białoruską opozycją. W exposé z 2011 premier Tusk w ogóle nie odnosił się do kwestii polityki zagranicznej¹⁴. Ewa Kopacz, w wygłoszonym w 2014 roku exposé nie odnosiła się do relacji z Rosją, Białorusią czy państwami Kaukazu Południowego. Jedynym wschodnim sąsiadem, którego wymieniła była Ukraina. Uznała, że dla Polski kluczem jest ustanie walk na Ukrainie oraz konsolidacja państwa ukraińskiego, zadeklarowała, iż rząd będzie prowadził pragmatyczną politykę, wobec tego, co dzieje się na Ukrainie. Będzie wspierał proeuropejski kierunek rozwoju Ukrainy, ale nie zastąpi Ukraińców, na których ciąży odpowiedzialność za zreformowanie ich kraju¹⁵.

Minister spraw zagranicznych Radosław Sikorski skonkretyzował cele przedstawione w exposé Donalda Tuska w Informacji o założeniach polskiej polityki zagranicznej w 2008 roku¹⁶. Minister wymienił 5 priorytetów polityki zagranicznej, za pierwszy uznał: „Polska silna w Europie, patron i promotor jej polityki wschodniej” - aktywność w odniesieniu do kierunku wschodniego unijnej polityki zagranicznej powinna pozostać polską specjalnością - co oznaczało zapowiedź realizacji polityki wschodniej Polski w dużej mierze poprzez nowo tworzone Partnerstwo Wschodnie i wykorzystanie instrumentarium unijnego do umacniania niepodległości Ukrainy i Białorusi oraz wspierania tam procesów demokratycznych. Koncepcja ta wynikała z konstatacji, że sama Polska ma zbyt mały potencjał, aby wykonywać te zadania samodzielnie. W kolejnych Informacjach o stanie i zadaniach polityki zagranicznej RP w latach 2009-2015, Partnerstwo Wschodnie - jego osiągnięcia, zalety - stanowiło jeden z centralnych punktów wystąpień ministrów spraw zagranicznych.

¹³ Exposé premiera Donalda Tuska, 23 listopada 2007, [https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter6.nsf/0/6372FE4B9619C127C125739D0053E245/\\$file/2_a_ksiazka.pdf](https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter6.nsf/0/6372FE4B9619C127C125739D0053E245/$file/2_a_ksiazka.pdf),

¹⁴ Exposé premiera Donalda Tuska, 18 listopada 2011, https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter7.nsf/0/B635A8E7E273395DC125794D000DA7A6/%24File/1_c_ksiazka.pdf.

¹⁵ Exposé premier Ewy Kopacz, 1 października 2014, https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter7.nsf/0/D4E8C869CD930B1DC1257D64007A0F97/%24File/76_ksiazka_bis.pdf.

¹⁶ Informacja ministra spraw zagranicznych o założeniach polskiej polityki zagranicznej w 2008 roku, 7 maja 2008, [https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter6.nsf/0/8FFBB2BA0A916821C1257444000289F9/\\$file/15_a_ksiazka.pdf](https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter6.nsf/0/8FFBB2BA0A916821C1257444000289F9/$file/15_a_ksiazka.pdf).

Na kierunku wschodnim polityki zagranicznej w 2008 roku jako pierwsze państwo została wymieniona Ukraina, jako coraz bardziej wiarygodny kandydat do członkostwa w instytucjach Zachodu. Jednocześnie Sikorski podkreślił, iż o członkostwie Ukrainy w instytucjach świata zachodniego zadecyduje gotowość dostosowawcza samych Ukraińców. Znaczenie Ukrainy w polityce zagranicznej Polski i wspieranie integracji Ukrainy z instytucjami świata zachodniego potwierdzone zostało w kolejnej informacji ministra Sikorskiego z 2009, aczkolwiek ponownie został podkreślony fakt, iż to Ukrainie powinno na tej integracji zależeć najbardziej¹⁷. W 2010 roku minister zadeklarował wspieranie w sposób pragmatyczny proeuropejskich wysiłków Ukrainy oraz to, że Polska pozostanie adwokatem spraw ukraińskich, jeśli Ukraina będzie sobie tego życzy¹⁸. Wystąpienie ministra Radosława Sikorskiego z 2011 potwierdziło spadek znaczenia Ukrainy w polskiej polityce zagranicznej. Ukraina wprawdzie została wymieniona jako partner strategiczny, ale wyraźnie wybrzmiało rozczarowanie sytuacją wewnętrzną Ukrainy („Los Ukrainy leży przede wszystkim w rękach Ukraińców”)¹⁹. W informacji z 2012 roku Ukraina pojawiła się tylko raz. Minister wprawdzie zaznaczył, iż nasz wschodni sąsiad nadal pozostaje najważniejszym nieatlantyckim partnerem strategicznym, i dodał, że Polska gotowa jest nada wspierać Ukrainę, jeżeli ostatecznie wybierze europejskie przeznaczenie²⁰. W 2013 roku o Ukrainie minister Sikorski wspominał zaledwie dwukrotnie, wspominając o zbliżającym się szczycie Partnerstwa Wschodniego w Wilnie i polskich nadziejach na podpisanie przez naszego wschodniego sąsiada Umowy Stowarzyszeniowej z Unią Europejską. Drugi raz przywołał Ukrainę, mówiąc o dylematach w polityce wewnętrznej i zewnętrznej tego kraju²¹. Informacje o polityce zagranicznej przedstawiane w 2014 i 2015 roku w dużej części odnosiły się do sytuacji na Ukrainie, aneksji Krymu przez Rosję i agresji Rosji na wschodzie Ukrainy. Wyrażały niepokój i zdecydowane wsparcie dla Ukrainy. Jednoznacznie stwierdzono, iż suwerenna, demokratyczna, proeuropejska i dostatnia Ukraina jest elementem polskiej racji stanu²². W 2015 roku minister spraw zagranicznych Grzegorz Schetyna nie wykluczył również, że w przypadku ponownej eskalacji działań zbrojnych „będziemy zmuszeni wraz z innymi państwami, podobnie jak i my oceniającymi sytuację, pod-

¹⁷ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2009 roku, 13 lutego 2009, [https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter6.nsf/0/5B70D5B230689B20C125755C00704CFB/\\$file/35_c_ksiazka.pdf](https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter6.nsf/0/5B70D5B230689B20C125755C00704CFB/$file/35_c_ksiazka.pdf).

¹⁸ Informacja ministra spraw zagranicznych o założeniach polskiej polityki zagranicznej w 2010 roku, 8 kwietnia 2010, [https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter6.nsf/0/DB4E6ACDE5210284C125770000482791/\\$file/64_b_ksiazka.pdf](https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter6.nsf/0/DB4E6ACDE5210284C125770000482791/$file/64_b_ksiazka.pdf).

¹⁹ Informacja ministra spraw zagranicznych o założeniach polskiej polityki zagranicznej w 2011 roku, 16 marca 2011, [https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter6.nsf/0/CD0C11E6036E3398C125785A0051F0B2/\\$file/87_a_ksiazka.pdf](https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter6.nsf/0/CD0C11E6036E3398C125785A0051F0B2/$file/87_a_ksiazka.pdf).

²⁰ Informacja ministra spraw zagranicznych o założeniach polskiej polityki zagranicznej w 2012 roku, 29 marca 2012, https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter7.nsf/0/098143BF99F8DB23C12579D100082E1E/%24File/11_b_ksiazka.pdf.

²¹ Informacja ministra spraw zagranicznych o założeniach polskiej polityki zagranicznej w 2013 roku, 20 marca 2013, https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter7.nsf/0/48239696DF9135D8C1257B350004E792/%24File/36_a_ksiazka.pdf.

²² Informacja ministra spraw zagranicznych o założeniach polskiej polityki zagranicznej w 2014 roku, 8 maja 2014, https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter7.nsf/0/757955B50A87A1BDC1257CD3000B2502/%24File/67_b_ksiazka.pdf.

jąc decyzję o mocniejszym wsparciu państwa ukraińskiego, w tym jego obronności²³. Polityka historyczna wobec Ukrainy była bądź nieobecna w wystąpieniach ministrów, bądź zawarta w ogólnych stwierdzeniach o „pojednaniu w duchu szacunku dla prawdy historycznej”. Podsumowując, w zakresie relacji z Ukrainą, rząd opowiadał się kontynuacją polskiego wsparcia dla integracji Kijowa ze strukturami euro-atlantycznymi, lecz jednocześnie wyrażał oczekiwanie na większą inicjatywę i determinację w tym temacie ze strony samych Ukraińców.

Całkiem nowe podejście w Informacji o założeniach polityki zagranicznej w 2008 roku zostało zaprezentowane wobec Rosji. Przede wszystkim minister spraw zagranicznych zadeklarował, że polski rząd, w odróżnieniu od poprzedniego, nie będzie blokował rozpoczęcia negocjacji w sprawie umowy o partnerstwie i współpracy UE-Rosja. Następnie wyraźnie powiązał politykę Polski wobec Rosji z polityką UE wobec tego państwa: „My Polacy, podobnie jak inni członkowie Unii Europejskiej, uważamy, że zaufanie obu stron tej współpracy wzrosłoby, gdyby opierało się na wspólnie respektowanych wartościach. Skoro jednak Rosja upiera się przy swoim systemie wartości, zasadzającym się na własnych tradycjach i kodach kulturowych, wówczas oparcie współpracy unijno-rosyjskiej na uzgodnionych „regułach gry musi nam wystarczyć”. Wskazał również na gotowe po stronie polskiej instrumenty i mechanizmy takiej współpracy. Stosunki z Rosją kilkakrotnie pojawiły się w corocznej Informacji o zadaniach polityki zagranicznej, wygłoszonej przez Sikorskiego na początku 2009 r. Wymienił on odblokowanie dialogu we wzajemnych stosunkach jako jeden z ośmiu sukcesów rządu Tuska w pierwszych piętnastu miesiącach sprawowania władzy. Podkreślił również, że wspólna strategia UE wobec Rosji, daje więcej możliwości w stosunkach z Rosją niż działanie samodzielne. Informacja w 2010 roku była przedstawiana 8 kwietnia 2010 roku, a więc dzień po wizycie w Katyniu polskiego i rosyjskiego premiera. Dało to ministrowi asumpt do optymistycznych prognoz rozwoju stosunków polsko-rosyjskich i wyrażenia wiary, iż „kolejne gesty i czyny są możliwe”.

W 2011 roku minister Sikorski konstatował, iż Rosja „rozwija się i otwiera na świat, choć według innego kodu kulturowego niż nasz”. Podkreślał też, iż rząd „odrzuca logikę, według której wszystko, co złe dla Rosji, musi być dobre dla Polski. To, że nie mamy większych zatargów z Rosją, tylko wzmacnia naszą pozycję w Europie”. Jeszcze w 2012 roku minister zapewniał, iż „niezmiennie działać będziemy na rzecz pojednania polsko-rosyjskiego”, co wiązał ze zbliżającą się, pierwszą w historii, wizytą w Polsce Patriarchy Moskiewskiego i Calej Rusi. Od 2013 roku w przedstawianych Informacjach entuzjazm dla rozwijania dialogu polsko-rosyjskiego wyraźnie osłabł.

W 2013 roku minister wyraził zainteresowanie współpracą między Polską a Rosją, zwłaszcza między regionami i społecznościami lokalnymi. W 2014 i 2015 roku w Informacjach ministrów przeważało zaniepokojenie działaniami Rosji wobec Ukrainy i sprzeciw wobec tych działań. Można też zauważyć rozczarowanie i pewną gorycz porażki „resetu” z Rosją: „Patronem polityki zagranicznej wolnej Polski po 1989 roku jest Jerzy Giedroyc. Przypominam, że Giedroyc postulował też normalizację stosunków z Rosją. Staraliśmy się i o to”.

---

²³ Informacja ministra spraw zagranicznych o założeniach polskiej polityki zagranicznej w 2015 roku, 23 kwietnia 2015, https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter7.nsf/0/757955B50A87A1BDC1257CD3000B2502/%24File/67_b_ksiazka.pdf

W 2015 roku minister Schetyna zadeklarował jednak chęć działania na rzecz „odwrócenia tej tendencji i powrotu do normalnych, dobrosąsiedzkich stosunków między naszymi państwami”. Zadeklarował również utrzymanie bilateralnych kanałów współpracy z Rosją. Podsumowując, program polityczny rządu koalicji PO-PSL postulował „wyzbycie się emocji i pustych gestów” w polityce wschodniej oraz rozpoczęcie „cierpliwego dialogu politycznego”, który doprowadziłby do sanacji wzajemnych stosunków. Program ten opierał się na odrzuceniu logiki „zerojedynekowej”, zgodnie z którą „wszystko, co złe dla Rosji, musi być dobre dla Polski”. Charakteryzował się przeświadczeniem, że brak konfliktów z Rosją wzmacniał pozycję Polski w Europie, co nie oznaczało zależności od wschodniego sąsiada oraz przekonaniem, że politykę z Rosją należy prowadzić za pośrednictwem Unii Europejskiej, gdyż im silniejsza będzie pozycja Polski w Unii, tym bardziej Rosjanie będą się z Polską liczyć.

Ostrożną ofertę nawiązania politycznego dialogu złożył władzom białoruskim premier Tusk już w swym exposé. W Informacji o stanie i zadaniach polityki zagranicznej w 2008 roku minister Sikorski zapewnił, Białoruś może liczyć na polskie wsparcie wszędzie tam, gdzie postawi na poszanowanie praw człowieka, praw politycznych opozycji, dialog i kompromis. Nie wspominał przy tym o mniejszości polskiej na Białorusi i obronie represjonowanego kierownictwa, co stanowiło zapowiedź nowego podejścia do polskiej mniejszości. Była więc to pewna zmiana polityki w porównaniu do poprzedniego rządu. Wiceminister spraw zagranicznych G. Bernatowicz, w odpowiedzi na interpelację posłów PiS, wyjaśniła, że podstawowe priorytety długofalowej polityki polskiego rządu wobec Białorusi pozostają niezmiennie: istnienie niepodległej Białorusi oraz ukształtowanie na Białorusi demokratycznych i przyjaznych Polsce rządów, natomiast zmianie ulegają cele średnio- i krótkoterminowe. Aby je osiągnąć konieczne jest podjęcie dialogu ze stroną białoruską. Jego jakość jest uzależniona od postawy władz białoruskich w zakresie liberalizacji sytuacji wewnętrznej oraz od złagodzenia administracyjnych szykan wobec działaczy mniejszości polskiej na Białorusi. Rząd wyrażał również przekonanie, iż izolacja państwa białoruskiego nie leży w interesie polskim ani nie sprzyja rozwojowi społeczeństwa obywatelskiego na Białorusi, natomiast umacnia autorytarny reżim A. Łukaszenki i dryfowanie Białorusi w kierunku Moskwy. Podobne zapewnienia, łączone z zasadą warunkowości, zostały wyrażone w kolejnych Informacjach w latach 2009-2015. W wystąpieniach ministrów spraw zagranicznych Białoruś była również wymieniana w kontekście spraw polonijnych.

Państwa Południowego Kaukazu, a zwłaszcza Gruzja w Informacjach o zadaniach polityki zagranicznej wymieniane były prawie wyłącznie w kontekście Partnerstwa Wschodniego, ich europejskich aspiracji oraz wsparcia procesów transformacji i modernizacji. W przypadku Gruzji minister spraw zagranicznych kilka razy wyrażał zaniepokojenie i wsparcie dla jej integralności terytorialnej. Generalnie Armenia, Azerbejdżan i Gruzja pozostawały na nieco dalszym planie strategii polityki zagranicznej Polski, ale zachowywały ważne miejsce w polityce bezpieczeństwa, szczególnie związanej z rozszerzeniem NATO na Wschód i energetyką.

Porównując postulaty programowe z aktywnością prezydenta i rządu w latach 2007-2015 można sformułować kilka wniosków.

Po pierwsze, w latach 2007-2010 można zauważyć wyraźną rozbieżność co do podejścia i kierunków aktywności dyplomatycznej prezydenta Kaczyńskiego i koalicji rządowej PO-PSL. Prezydent był kompletnie nieobecny na kierunkach rosyjskim i bia-

łoruskim, natomiast wykazywał się wyjątkową aktywnością i odmienną od rządu koncepcją strategiczną w relacjach z Gruzją, a także Azerbejdżanem. W stosunkach z Ukrainą można stwierdzić współdziałanie rządu i prezydenta.

Po drugie, rząd koalicji PO-PSL od początku starał się wpisać polską politykę wschodnią w politykę UE a zarazem uczynić tę ostatnią czynnikiem wzmacniającym realizację polskich celów na tym kierunku. Rząd PO-PSL proponował ponadto podejmowanie działań według zasady „jednego podejścia” do państw Europy Wschodniej, bo to w istocie zakładało Partnerstwo Wschodnie.

Po trzecie, kolejną cechą polityki wschodniej rządu D. Tuska była jej koordynacja z polityką silnych państw w UE. Zwrócić należy uwagę, że wiele wizyt ministra Sikorskiego w Ukrainie, Białorusi czy Gruzji odbywało się wspólnie bądź z ministrem spraw zagranicznych Niemiec bądź ministrami spraw zagranicznych innych państw UE.

Po czwarte, stosunki z Rosją stały się jednym z priorytetowych kierunków polityki zagranicznej rządu koalicji PO-PSL. Rząd wybrał metodę pragmatycznego układania stosunków z Rosją, bez stawiania warunków wstępnych. Zaczęto od rozmawiania z Rosją, taką jak ona jest. Oznaczało to poważną zmianę w stosunku do rządu PiS, który realizował, opartą na misyjnym podejściu, politykę „twardego” egzekwowania naszych interesów w kontaktach z Rosją, prowadzenia ostrych polemik i szkodzenia interesom rosyjskim tam, gdzie się da. Pierwszeństwo dla relacji z Moskwą wyraziło się także faktem, iż D. Tusk najpierw złożył wizytę w Moskwie (8 II 2008 r.) a dopiero potem w Kijowie (28 III 2008 r.). Rzeczywiście, zgodnie z zapowiedziami, w pierwszych latach rządów koalicji PO-PSL nastąpiła poprawa relacji na linii Warszawa – Moskwa i znacząco zwiększyła się intensywność kontaktów na wysokim szczeblu politycznym (prezydent, premier, minister spraw zagranicznych). Przejściowy kryzys w stosunkach polsko-rosyjskich nastąpił w związku z wojną rosyjsko-gruzińską latem 2008 r. W polskiej reakcji na ów konflikt ujawniły się różnice między rządem a prezydentem. Prezydent był zwolennikiem ostrej reakcji wobec Rosji, natomiast rząd zdecydował się na uzgodnienie stanowiska z innymi państwami UE (przede wszystkim Francją i Niemcami) i znacznie ostrożniejszą reakcją. Punktem szczytowym ocieplania wzajemnych relacji był udział premierów Tuska i Putina 7 kwietnia 2010 r. w uroczystościach z okazji siedemdziesiątej rocznicy zbrodni katyńskiej oraz wizyta prezydenta Miedwiediewa w Polsce w grudniu 2010 roku. Lata 2011-2013 to okres, kiedy mimo problemów związanych ze skutkami katastrofy smoleńskiej, trudnych spraw politycznych i historycznych, relacje rozwijały się poprawnie, aczkolwiek przyniosły pewne osłabienie częstotliwości kontaktów na poziomie rządowym. Zdecydowane pogorszenie relacji między Warszawą a Moskwą nastąpiło na przełomie lat 2013 i 2014 za sprawą rewolucji ukraińskiej, aneksji Krymu przez Rosję i agresję we wschodniej Ukrainie.

Po piąte, Zmiana w podejściu do Kijowa, jaką zaproponował rząd Platformy Obywatelskiej, polegała na oddaniu większej inicjatywy samym Ukraińcom. Nadal wspierano zachodnie aspiracje Ukrainy, ale ze znacznie większą dozą pragmatyzmu i dystansu. Do 2011 r. kontynuowano dość intensywne kontakty z władzami w Kijowie, aczkolwiek coraz bardziej widać było rozczarowanie i znużenie Ukrainą i niewiarę w zdolność do zrozumienia przez elity ukraińskie wymogów związanych z modernizacją i demokratyzacją państwa. W okresie 2008-2011 premierzy Polski i Ukrainy spotykali się ośmiokrotnie, a ministrowie spraw zagranicznych odbyli 12 spotkań. Należy przy tym pamiętać, że intensywność kontaktów była również warunkowana organizowanymi wspólnie EURO

2012. Tradycyjnie rolę wiodącą w kontaktach odgrywali prezydenci: prezydent Kaczyński w latach 2008-2010 spotykał się ze swoim ukraińskim odpowiednikiem 11 razy, natomiast prezydent Komorowski w latach 2010-2015 – 17 razy.

Po szóste, zmiana polityki zagranicznej dotyczyła również relacji z Białorusią. W okresie rządu koalicji PIS (2005-2007) kontakty na szczeblu rządowym i prezydenckim były całkowicie zamrożone. Rząd PO-PSL zdecydował się na zmianę – polegającą na próbie wprowadzenia odprężenia i dialogu do relacji z Mińskiem. We wrześniu 2008 r. Radosław Sikorski złożył kilkugodzinną wizytę na Białorusi. Był to pierwszy przyjazd ministra spraw zagranicznych RP od ponad 10 lat. W 2009 roku w Warszawie wizytę – po kilkunastoletniej przerwie – złożył premier Białorusi. Należy podkreślić, że poprawa atmosfery w kontaktach dwustronnych miała szersze tło międzynarodowe. Po latach nieskutecznej izolacji Białorusi także Unia Europejska zaczęła podejmować próby ożywienia dialogu z władzami w Mińsku. Lata 2007–2010 przyniosły istotne ożywienie kontaktów białorusko–polskich. Polska stała się orędownikiem polityki otwartości i dialogu wobec Białorusi, czego rezultatem było m.in. włączenie jej do projektu Partnerstwa Wschodniego. Dalszy postęp w relacjach dwustronnych władze Polski uzależniały od demokratyczności białoruskich wyborów prezydenckich w grudniu 2010 roku. Ich nieprawidłowy przebieg i represje wobec opozycji i działaczom Związku Polaków na Białorusi stały się przyczyną rewizji dotychczasowej polityki ostrożnego dialogu i zamrożenia dialogu na najwyższym szczeblu. Po wyborach Polska zaczęła na forum UE promować nowe podejście: zaostrezenie sankcji wobec Białorusi wraz ze zwiększeniem poparcia dla społeczeństwa obywatelskiego.

Po siódme, wobec państw Kaukazu Południowego przyjęto pragmatyczne podejście utrzymywania kurtuazyjnie dobrych relacji ze wszystkimi przy rozwijaniu nieco bardziej intensywnych z Gruzją. Podczas wizyty premiera Tuska w trzech państwach Kaukazu Południowego w 2010 roku koncentrowano się głównie na promowaniu Partnerstwa Wschodniego. Prezydent Komorowski deklarując wolę kontynuacji polityki Kaczyńskiego dał do zrozumienia, że jego stosunek do Gruzji i Saakaszwilego jest mniej emocjonalny.

4. Polityka wschodnia rządu Zjednoczonej Prawicy (2015-2019)

W exposé premier Beaty Szydło nie znalazło się szczegółowe odniesienie do strategicznych kierunków polityki zagranicznej rządu Zjednoczonej Prawicy. Premier zapewniła, iż „Polska pod rządami Prawa i Sprawiedliwości, pod rządami zjednoczonej prawicy, będzie zachowywała się podmiotowo. Będziemy aktywni i asertywni. Będziemy się przeciwstawiać podziałom Europy, zarówno wewnątrz Unii Europejskiej, jak i na zewnątrz niej. Będziemy dążyć do upodmiotowienia nie tylko naszej polityki, ale również polityki całego szeroko rozumianego regionu, do którego należymy. Będziemy zabiegali o silną pozycję Polski na arenie międzynarodowej”. Zapowiedziała również nawiązanie do polityki prezydenta Lecha Kaczyńskiego²⁴. Premier Mateusz Morawiecki w exposé z 2017 roku zadeklarował powrót do prawdziwego strategicznego partnerstwa na Wschodzie oraz pogłębienie relacji z Ukrainą, Litwą czy Gruzją i nadanie im nowej jakości, chociaż, jak zaznaczył, „do tanga trzeba dwojga”²⁵.

²⁴ Exposé premier Beaty Szydło, 18 listopada 2015, https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter8.nsf/0/ACC7A0E8310D1F55C1257F01004844EA/%24File/01_ksiazka_d_bis.pdf.

²⁵ Exposé premiera Mateusza Morawieckiego, 12 grudnia 2017, <https://orka2.sejm.gov.pl/Steno>

Informacja rządu na temat polskiej polityki zagranicznej, złożona przez ministra Waszczykowskiego w 2016 roku, zawierała szereg odniesień do polityki wschodniej. Przede wszystkim minister podkreślał ekspansjonistyczną i destrukcyjną rolę Federacji Rosyjskiej w Europie Wschodniej, krytykując jednocześnie zbyt ugodową i naiwną politykę poprzedników wobec Rosji. Wskazał również na korupcję oraz brak konsekwentnych reform polityczno-ustrojowych i wolnorynkowych w państwach tego regionu jako na czynniki destrukcyjne. Politykę wschodnią zaliczył do najważniejszych wymiarów polityki zagranicznej RP. Cel polityki wschodniej pozostał niezmienny: „wsparcie dla procesów stabilizacji tych państw, które sobie tego życzą, oraz ułożenie poprawnych relacji z partnerami, którzy nie zawsze i nie w każdej dziedzinie podzielają nasz punkt widzenia”. Za jeden ze sposobów realizacji polityki wschodniej uznał wykorzystanie dostępnego instrumentarium europejskiego, zarówno Partnerstwa Wschodniego, jak i nowych elementów. Była to więc swoista zapowiedź prób modyfikacji czy uzupełnienia Partnerstwa²⁶. Zostało to skonkretyzowane w Informacji z 2017 roku poprzez wsparcie idei dopasowania treści Partnerstwa Wschodniego do indywidualnych potrzeb poszczególnych państw²⁷.

W Informacji z 2016 roku pragmatyczne stosunki z Rosją i utrzymywanie otwartych kanałów komunikacji zostały uznane za leżące w interesie Polski i Europy. Jednocześnie minister podkreślił, że współpraca z Rosją nie może być budowana na gruncie jednostronnych ustępstw. Zapowiedział wyrównanie relacji we wzajemnych stosunkach. Minister Waszczykowski oświadczył, że polska strona oczekuje pozytywnych gestów strony rosyjskiej: rzetelnej współpracy w wyjaśnianiu przyczyn katastrofy i zwrotu wraku prezydenckiego samolotu oraz odtajnienia do końca archiwów dotyczących zbrodni popełnionych przez Stalina na polskich oficerach. Podobne postulaty zostały powtórzone w Informacji w 2017 roku. Ponadto poinformował, że rząd rozważa możliwość złożenia skargi w sprawie rosyjskiego śledztwa dot. katastrofy smoleńskiej do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w Hadze. Polska postrzegала politykę Rosji jako najważniejsze zagrożenie dla swojego bezpieczeństwa, a także dla stabilności regionu Europy Środkowej i Wschodniej i wyrażała sprzeciw przeciwko dzieleniu Europy na strefy wpływów. Minister spraw zagranicznych Jacek Czaputowicz w Informacji o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2018 r. podkreślał, że polityka Rosji jest zagrożeniem dla „zbudowania podmiotowości Polski w stosunkach międzynarodowych”. Jego zdaniem wynikało to z dążenia tego państwa do zmiany porządku politycznego istniejącego w Europie po 1989 r. Minister przekonywał, że Polska powinna w tej sytuacji podejmować pragmatyczny dialog polityczny, oparty na poszanowaniu prawa międzynarodowego, oraz działać w ramach „solidarnej, konsekwentnej polityki NATO i Unii Europejskiej”²⁸. Polska zdecydowała więc, że w rozmowach z Rosją nie

Inter8.nsf/0/7FB7AC056BB67FEDC125821A002F0A5D/%24File/54_a_książka_bis.pdf.

²⁶ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2016 roku, 29 stycznia 2016, https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter8.nsf/0/6A4CD2F71231A36FC1257F4D003FEC A4/%24File/10_b_książka_bis.pdf.

²⁷ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2017 roku, 9 lutego 2017, https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter8.nsf/0/8E7E4FB126949A76C12580C3000D81A5/%24File/35_b_książka_bis.pdf.

²⁸ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2018 roku, 21 marca 2018, <https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter8.nsf/0/D59BB5ECE998B4DEC125825800039BD3>

będzie działać w pojedynkę, lecz wykorzystując struktury wielostronne. Stałym elementem w corocznych informacjach był postulat zwrotu wraku samolotu. W 2019 roku minister Czaputowicz podkreślił, że wielostronny dialog polityczny z Rosją może być prowadzony pod warunkiem wypełnienia przez nią postulatów społeczności międzynarodowej, zwłaszcza uwolnienia ukraińskich marynarzy, zwrotu ukraińskich statków i przywrócenia swobody żeglugi na Morzu Azowskim i Czarnym²⁹.

Głównym celem polskiej polityki wobec Ukrainy w 2016 r. było wspieranie jej suwerenności i integralności terytorialnej w związku z wojną obronną przeciw Federacji Rosyjskiej. Polska deklarowała podjęcie zabiegów w celu pełnego wdrożenia umowy stowarzyszeniowej UE-Ukraina, w tym umowy o strefie wolnego handlu, jak również objęcia Ukrainy ruchem bezwizowym. Szczegółne miejsce miała zajmować współpraca w sferze obronnej, prowadząca do zwiększenia potencjału obronnego obu państw. W Informacji ministra spraw zagranicznych sporne kwestie historyczne, zostały jedynie zasygnalizowane. Podobne cele wymienił minister Waszczykowski w 2017 roku, podkreślając jednak bardziej stanowczo wagę spraw historycznych w partnerstwie strategicznym Polski i Ukrainy. W 2018 roku sprawy historyczne zajmowały istotne miejsce w polityce Polski wobec Ukrainy. Minister Czaputowicz zapowiedział dalsze dążenie do zniesienia moratorium na poszukiwania i ekshumacje szczątków polskich ofiar, uznając zakaz za trudny do zrozumienia i utrudniający prowadzenie dialogu. Ale przede wszystkim uznał niepodległą, demokratyczną i stabilną Ukrainę za niezbędny element porządku i bezpieczeństwa w Europie. Jednocześnie podkreślił znaczenie dwustronnych relacji, wskazując na rozwój współpracy obronnej, połączeń transportowych oraz kontaktów międzyludzkich.

Cele stawiane przez rząd Polski w relacjach z Białorusią pozostawały niezmiennie: przestrzegania standardów wyznaczonych przez prawo i organizacje międzynarodowe, utrzymanie dobrosąsiedzkich stosunków, wzmacnianie białoruskiej państwowości, rozwijanie kontaktów politycznych oraz współpracy gospodarczej, wsparcie dla polskiej mniejszości oraz zagwarantowanie jej pełni praw, w tym do nauczania w języku narodowym, a także wspieranie społeczeństwa obywatelskiego na Białorusi. Cele te były potwierdzane przez każdego ministra spraw zagranicznych w corocznych informacjach na temat polityki zagranicznej.

W Informacjach o zadaniach polityki zagranicznej kolejni ministrowie podkreślali, że państwa Kaukazu Południowego są ważną przestrzenią współpracy gospodarczej i politycznej są dla Polski. Jednocześnie, dostrzegając zróżnicowanie tego obszaru, rząd był zwolennikiem zindywidualizowanego podejścia do aktywności w regionie. Zdecydowane wsparcie w integracji europejskiej zostało udzielone Gruzji. Ważnym aspektem współpracy Polski z państwami Kaukazu Południowego było także ich położenie na strategicznym szlaku transportowym surowców energetycznych.

Porównując postulaty programowe z aktywnością prezydenta i rządu w latach 2015-2022 można sformułować kilka wniosków.

/%24File/60_b_ksiazka_bis.pdf.

²⁹ Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2019 roku, 14 marca 2019 roku, https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter8.nsf/0/FE0D602BBA9FD86FC12583BE0006970E/%24File/78_b_ksiazka_bis.pdf.

Po pierwsze, koalicja Zjednoczonej Prawicy postrzegała politykę Rosji jako najważniejsze zagrożenie dla bezpieczeństwa Polski, a także dla stabilności regionu Europy Środkowej i Wschodniej. W tym kontekście przestrzegano przed polityką neoimperialną Rosji, widoczną w dążeniu do bezpośredniego podporządkowania sobie Ukrainy, Białorusi, Mołdawii i państw Kaukazu, oraz do uzależnienia gospodarczego Europy poprzez monopolizację dostaw surowców energetycznych. Dominowało przekonanie, że w polskim interesie leżało powstrzymanie ekspansji Rosji. W tym celu proponowano prowadzenie twardej i zdecydowanej polityki oraz zerwanie z mitami pojednania polsko-rosyjskiego. W latach 2015-2019 kontakty polityczne z Rosją pozostawały praktycznie zamrożone. Nie było żadnych kontaktów na poziomie prezydentów, premierów, wicepremierów czy ministrów spraw zagranicznych (oprócz rozmowy w 2019 roku ministra spraw zagranicznych Jacka Czaputowicza z Siergiejem Ławrowem przy okazji sesji Komitetu Ministrów Rady Europy w Helsinkach - było to pierwsze od pięciu lat spotkanie przedstawicieli obu państw na tak wysokim szczeblu) O ile w 2016 i 2017 roku doszło do pojedynczych spotkań na poziomie wiceministrów spraw zagranicznych, o tyle w kolejnych latach były to spotkania niższego szczebla (dyrektorów departamentów, ambasadorów). Polska starała się realizować politykę wobec FR, wykorzystując struktury i organizacje międzynarodowe.

Po drugie, w polityce wobec Ukrainy ujawniła się dychotomia między napięciami w stosunkach dwustronnych a polskim wsparciem dla Ukrainy w walce z rosyjską agresją, udzielanym na arenie międzynarodowej. Z jednej strony, ze względu na destabilizującą rolę Rosji w regionie najważniejszym celem rządu Zjednoczonej Prawicy było długofalowe wsparcie Ukrainy w budowaniu odporności na wyzwania wewnętrzne i zewnętrzne, przede wszystkim przez modernizację i wspieranie reform proeuropejskich i transatlantyckich. Z drugiej strony natomiast polityka rządu wobec Ukrainy warunkowana była konfliktem historycznym. O ile praktyczna współpraca - przede wszystkim w zakresie stosunków gospodarczych czy bezpieczeństwa - była ożywiona, o tyle dialog polityczny był ograniczony właśnie przez kwestie historyczne. W analizowanym okresie nie doszło do żadnej wizyty na premiera na Ukrainie. Prezydent A. Duda w okresie 2015-2019 spotkał się 6 razy z prezydentami Ukrainy (3 wizyty na Ukrainie). Intensywne kontakty polityczne były utrzymywane na poziomie ministrów i wiceministrów spraw zagranicznych.

Po trzecie, w kontaktach z Białorusią rząd Zjednoczonej Prawicy postawił na nowe otwarcie. Było to możliwe również dzięki poprawie stosunków Unia Europejska - Białoruś, w tym zniesieniu sankcji, czego Polska była orędownikiem. Lata 2016-2019 przyniosły znaczną intensyfikację kontaktów politycznych między Polską i Białorusią na poziomie ministrów spraw zagranicznych ministrów resortowych oraz kontaktów parlamentarnych. Nie doszło do żadnych spotkań na poziomie prezydentów i premierów (prezydent Łukaszenka był co prawda zaproszony w 2019 roku na uroczystości 80. rocznicy wybuchu wojny, ale nie przyjechał). Kontakty polsko-białoruskie zakończyły niedemokratyczne wybory na Białorusi w 2020 roku, wsparcie przez rząd opozycji i protestujących na Białorusi i późniejsze wydarzenia na polsko-białoruskiej granicy.

Po czwarte, w koncepcjach polityki zagranicznej Zjednoczonej Prawicy państwa Kaukazu Południowego (Armenia, Azerbejdżan, Gruzja) były istotne z dwóch zasadniczych względów. Po pierwsze, stanowiły obszar, w którym przejawiają się ekspansjonistyczne i destabilizujące działania Federacji Rosyjskiej, stąd ważne było wspieranie ich

integralności terytorialnej oraz prozachodnich reform i transformacji. Po drugie, położone są na strategicznym szlaku transportowym surowców energetycznych. Z trzech państw Kaukazu Południowego aktywność polskiej polityki zagranicznej koncentrowała się zdecydowanie na Gruzji. Należy również podkreślić, że wiodącą rolę na tym kierunku odgrywał prezydent A. Duda (w latach 2015-2019 złożył 3 wizyty w Gruzji).

Podsumowanie

Ważnym elementem polityki zagranicznej Polski było dążenie do budowy relacji opartych na zasadach demokracji, praworządności i gospodarki rynkowej. Warto zauważyć, że wartości te były integralną częścią programów wszystkich badanych koalicji rządowych, niezależnie od ich orientacji politycznej. Polska angażowała się w różnego rodzaju inicjatywy mające na celu wspieranie tych wartości w regionie, co miało zarówno aspekty dyplomatyczne, jak i ekonomiczne.

Dla wszystkich rządów w Polsce w latach 2001-2019 (lewicowo-ludowcowe, prawicowe i liberalno-ludowcowe) polityka wschodnia stanowiła jeden z ważniejszych wymiarów polityki zagranicznej państwa. Wszystkie zgadzały się, że wspieranie stabilności, demokracji, transformacji, modernizacji, a przede wszystkim euroatlantyckich aspiracji wschodnich sąsiadów należy do podstawowych zadań polityki zagranicznej Polski. Różniły się natomiast zarówno co do priorytetów geograficznych w polityce wschodniej, jak i instrumentów prowadzenia tej polityki.

Rząd Lewicy koncentrował uwagę głównie na stosunkach Polski z sąsiadami, szczególnie z Rosją i Ukrainą. Z jednej strony chciał budować partnerskie, pragmatyczne i wielopłaszczyznowe stosunki z Rosją realizowane dwutorowo, bo poprzez budowanie relacji bilateralnych oraz za pośrednictwem UE, a z drugiej strony jednocześnie wspierać niepodległościowe i demokratyczne aspiracje sąsiadów. Zdecydowanie odzierał kwestie historyczne i polityczne od gospodarczych.

Rządy historycznie zdecydowanie jako priorytet wskazywały Ukrainę i Gruzję. Deklarując chęć dobrosąsiedzkich stosunków z Federacją Rosyjską, postrzegały ją jednocześnie jako zagrożenie dla bezpieczeństwa Polski i Europy Środkowo-Wschodniej. W kontaktach ze wschodnimi sąsiadami preferowały podejście zindywidualizowane, odnosząc się krytycznie w tym względzie do instrumentarium Partnerstwa Wschodniego. W polityce wobec Rosji i Ukrainy silnie obecny był kontekst historyczny i instrumenty polityki historycznej.

Rząd PO-PSL przynajmniej do 2011 roku jako priorytet w polityce wschodniej traktował Federację Rosyjską. Od początku starał się wpisać polską politykę wschodnią w politykę UE, a zarazem uczynić tę ostatnią czynnikiem wzmacniającym realizację polskich celów na tym kierunku. Pozostałe państwa wschodniego sąsiedztwa były ważne, ale wpisano je przede wszystkim w kontekst Partnerstwa Wschodniego UE, którego Polska była współtwórcą. W swoim instrumentarium wobec Rosji czy Ukrainy unikał wykorzystywania polityki historycznej.

W realizacji polityki wschodniej należy zwrócić uwagę na szczególną rolę i aktywność prezydentów RP, zwłaszcza w aspekcie stosunków z Ukrainą i państwami Kaukazu Południowego (przede wszystkim Gruzją). Można wręcz stwierdzić, że polityka Polski na tych dwóch kierunkach była domeną prezydentów. Prezydent Kwaśniewski w trakcie swojej drugiej kadencji w latach 2001-2005 spotykał się z prezydentami Ukrainy 22 razy, nie licząc rozmów podczas spotkań wielostronnych. Zachował

dobrze stosunki z prezydentem Kuczmą podczas kryzysu ukraińskiego w 2004 roku, co pozwoliło na odegranie ważnej roli przez Polskę podczas „pomarańczowej rewolucji”. Prezydent L. Kaczyński w latach 2005-2010 kontynuował aktywną politykę w stosunku do Ukrainy (17 spotkań), ale również w sposób szczególny zaangażował się we współpracę z krajami Kaukazu Południowego – zwłaszcza z Gruzją (13 spotkań) i Republiką Azerbejdżanu (4 spotkania). Postrzegał je jako państwa kluczowe dla bezpieczeństwa energetycznego Polski. Aktywną politykę wobec Ukrainy, aczkolwiek nie kreatywną, prowadził także prezydent B. Komorowski (17 spotkań). Aktywność prezydenta A. Dudy w polityce wobec Ukrainy w początkowym okresie jego prezydentury nie była zbyt wysoka. Należy też zwrócić uwagę, że w XXI wieku nigdy nie doszło do kontaktów politycznych na szczeblu prezydenckim z Białorusią. Różnice w aktywności prezydentów wiążą się także z kontaktami z Federacją Rosyjską i są warunkowane ich ideologicznymi związkami z partiami sprawującymi władzę. Prezydent Kwaśniewski odbył 7 spotkań z prezydentami Rosji, a prezydent Komorowski – 3. Prezydent Kaczyński nigdy nie złożył wizyt w Moskwie, ani nie przyjął w Warszawie wizyt prezydenta FR, podobnie jak prezydent A. Duda.

REFERENCES

Sources:

- Exposé premier Beaty Szydło, 18 listopada 2015, https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter8.nsf/0/ACC7A0E8310D1F55C1257F01004844EA/%24File/01_ksiazka_d_bis.pdf.
- Exposé premier Ewy Kopacz, 1 października 2014, https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter7.nsf/0/D4E8C869CD930B1DC1257D64007A0F97/%24File/76_ksiazka_bis.pdf.
- Exposé premiera Donalda Tuska, 18 listopada 2011, https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter7.nsf/0/B635A8E7E273395DC125794D000DA7A6/%24File/1_c_ksiazka.pdf.
- Exposé premiera Donalda Tuska, 23 listopada 2007, [https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter6.nsf/0/6372FE4B9619C127C125739D0053E245/\\$file/2_a_ksiazka.pdf](https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter6.nsf/0/6372FE4B9619C127C125739D0053E245/$file/2_a_ksiazka.pdf),
- Exposé premiera Jarosława Kaczyńskiego przedstawione w Sejmie 19 lipca 2006 roku, [https://orka.sejm.gov.pl/StenoInter5.nsf/0/02457252459CD2CCC12571B10004D596/\\$file/22_b_ksiazka.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/StenoInter5.nsf/0/02457252459CD2CCC12571B10004D596/$file/22_b_ksiazka.pdf).
- Exposé premiera Kazimierza Marcinkiewicza przedstawione w Sejmie 10 stycznia 2005 roku, [https://orka.sejm.gov.pl/StenoInter5.nsf/0/D9015DC1EFCA07CDC12570BB003483D0/\\$file/02-bksiazka.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/StenoInter5.nsf/0/D9015DC1EFCA07CDC12570BB003483D0/$file/02-bksiazka.pdf).
- Exposé premiera Leszka Millera z 25 października 2001 r., [https://orka2.sejm.gov.pl/Stenogramy4.nsf/0/D865557E0302691CC125896700454987/\\$file/002.pdf](https://orka2.sejm.gov.pl/Stenogramy4.nsf/0/D865557E0302691CC125896700454987/$file/002.pdf)
- Exposé premiera Mateusza Morawieckiego, 12 grudnia 2017, https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter8.nsf/0/7FB7AC056BB67FEDC125821A002F0A5D/%24File/54_a_ksiazka_bis.pdf.
- Informacja ministra spraw zagranicznych o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski, 14 marca 2002 r., [https://orka2.sejm.gov.pl/Stenogramy4.nsf/0/603FC41E1760289DC12589670045499B/\\$file/016.pdf](https://orka2.sejm.gov.pl/Stenogramy4.nsf/0/603FC41E1760289DC12589670045499B/$file/016.pdf);
- Informacja rządu na temat polskiej polityki zagranicznej w 2003 roku, 22 stycznia 2003, [https://orka2.sejm.gov.pl/Stenogramy4.nsf/0/16ABED7D7B4899B7C1258967004549DA/\\$file/040.pdf](https://orka2.sejm.gov.pl/Stenogramy4.nsf/0/16ABED7D7B4899B7C1258967004549DA/$file/040.pdf);
- Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2004 roku, 21 stycznia 2004, [https://orka2.sejm.gov.pl/Stenogramy4.nsf/0/C23876300B5037B1C125896700454A19/\\$file/067.pdf](https://orka2.sejm.gov.pl/Stenogramy4.nsf/0/C23876300B5037B1C125896700454A19/$file/067.pdf);
- Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2005

roku, 21 stycznia 2005, [https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter.nsf/0/ABB149D0D342C66DC1256F9000707755/\\$file/96-cksiadzka.pdf](https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter.nsf/0/ABB149D0D342C66DC1256F9000707755/$file/96-cksiadzka.pdf)

Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2006 roku, 15 lutego 2006, [https://orka.sejm.gov.pl/StenoInter5.nsf/0/BBCD6CFDF900744CC1257116007E44EC/\\$file/10_a_ksiadzka.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/StenoInter5.nsf/0/BBCD6CFDF900744CC1257116007E44EC/$file/10_a_ksiadzka.pdf).

Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2007 roku, 11 maja 2007, [https://orka.sejm.gov.pl/StenoInter5.nsf/0/F46789E275E31E43C12572D8006E1D11/\\$file/41_d_ksiadzka.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/StenoInter5.nsf/0/F46789E275E31E43C12572D8006E1D11/$file/41_d_ksiadzka.pdf).

Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2009 roku, 13 lutego 2009, [https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter6.nsf/0/5B70D5B230689B20C125755C00704CFB/\\$file/35_c_ksiadzka.pdf](https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter6.nsf/0/5B70D5B230689B20C125755C00704CFB/$file/35_c_ksiadzka.pdf).

Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2016 roku, 29 stycznia 2016, https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter8.nsf/0/6A4CD2F71231A36FC1257F4D003FECA4/%24File/10_b_ksiadzka_bis.pdf.

Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2017 roku, 9 lutego 2017, https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter8.nsf/0/8E7E4FB126949A76C12580C3000D81A5/%24File/35_b_ksiadzka_bis.pdf.

Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2018 roku, 21 marca 2018, https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter8.nsf/0/D59BB5ECE998B4DEC125825800039BD3/%24File/60_b_ksiadzka_bis.pdf.

Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2019 roku, 14 marca 2019 roku, https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter8.nsf/0/FE0D602BBA9FD86FC12583BE0006970E/%24File/78_b_ksiadzka_bis.pdf.

Informacja ministra spraw zagranicznych o założeniach polskiej polityki zagranicznej w 2008 roku, 7 maja 2008, [https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter6.nsf/0/8FFB2BA0A916821C1257444000289F9/\\$file/15_a_ksiadzka.pdf](https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter6.nsf/0/8FFB2BA0A916821C1257444000289F9/$file/15_a_ksiadzka.pdf).

Informacja ministra spraw zagranicznych o założeniach polskiej polityki zagranicznej w 2010 roku, 8 kwietnia 2010, [https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter6.nsf/0/DB4E6ACDE5210284C125770000482791/\\$file/64_b_ksiadzka.pdf](https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter6.nsf/0/DB4E6ACDE5210284C125770000482791/$file/64_b_ksiadzka.pdf).

Informacja ministra spraw zagranicznych o założeniach polskiej polityki zagranicznej w 2011 roku, 16 marca 2011, [https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter6.nsf/0/CD0C11E6036E3398C125785A0051F0B2/\\$file/87_a_ksiadzka.pdf](https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter6.nsf/0/CD0C11E6036E3398C125785A0051F0B2/$file/87_a_ksiadzka.pdf).

Informacja ministra spraw zagranicznych o założeniach polskiej polityki zagranicznej w 2012 roku, 29 marca 2012, https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter7.nsf/0/098143BF99F8DB23C12579D100082E1E/%24File/11_b_ksiadzka.pdf.

Informacja ministra spraw zagranicznych o założeniach polskiej polityki zagranicznej w 2013 roku, 20 marca 2013, https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter7.nsf/0/48239696DF9135D8C1257B350004E792/%24File/36_a_ksiadzka.pdf.

Informacja ministra spraw zagranicznych o założeniach polskiej polityki zagranicznej w 2014 roku, 8 maja 2014, https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter7.nsf/0/757955B50A87A1BDC1257CD3000B2502/%24File/67_b_ksiadzka.pdf.

Informacja ministra spraw zagranicznych o założeniach polskiej polityki zagranicznej w 2015 roku, 23 kwietnia 2015, https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter7.nsf/0/757955B50A87A1BDC1257CD3000B2502/%24File/67_b_ksiadzka.pdf.

Studies:

Gomółka K., Borucińska-Dereszkiewicz I., *Stosunki Polski z Armenią, Azerbejdżanem i Gruzją na przełomie XX i XXI wieku*, Toruń 2015.

Mieroszewski J., *Finale klasycznej Europy*, Lublin 1997.

Polska polityka zagraniczna w 2001 roku. W poszukiwaniu nowych możliwości, „Rocznik Strategiczny 2001/2002”, s. 382.

Stosunki polsko-białoruskie w 25 lat po podpisaniu Traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy, red. A. Daniluk, J. Hofmoki, J. Nadolska, Warszawa 2018.

Trembicka K., *Lewica o polskiej polityce wschodniej w XXI wieku*, „Przegląd Sejmowy” 2023, nr 1, s. 95-124.

